

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Філологічний факультет

Кафедра української мови і літератури

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної

роботи

Наталія МИХАЛЬЧЕНКО

28 серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

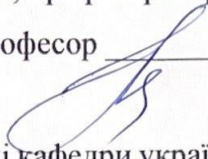
ступінь бакалавра

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

спеціальність 014.01 Середня освіта (Українська мова і література),

освітньо-професійна програма «Середня освіта (Українська мова і література)»

2024 – 2025 навчальний рік

Розробник: Рускуліс Лілія Володимирівна, професор кафедри української мови і літератури, доктор педагогічних наук, професор (Лілія РУСКУЛІС)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри української мови і літератури
Протокол №1 від «26» серпня 2024 р.

Завідувач кафедри (Лілія РУСКУЛІС)
«26» серпня 2024 р.

ВСТУП

Відповідно до ст. 51 Закону України «Про вищу освіту», практична підготовка осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, здійснюється шляхом проходження ними практики в установах та організаціях згідно з укладеними закладами вищої освіти договорами або в його структурних підрозділах, що забезпечують практичну підготовку.

Характерною особливістю навчальної практики з української мови і літератури є те, що під час двотижневого перебування в школі студенти III курсу закріплюють відомості, отримані на лекціях із сучасної української літературної мови, історії мови, методики навчання української мови і літератури, історії української та зарубіжної літератури, педагогіки, психології та інших освітніх компонентів. Відвідуючи уроки вчителів, студенти оволодіють технологією аналізу процесу навчання.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

Мета практики: сформувати в фахові компетентності на основі здобутих теоретичних знань спостерігати, фіксувати й аналізувати позитивні й негативні сторони уроків з урахуванням вимог, що висуваються до сучасного уроку мови та літератури; перспективна мета – підготувати студентів III курсу до виробничої практики та подальшої творчої діяльності як учителя української мови і літератури.

Завдання практики:

– забезпечити зв'язок теоретичних знань фахових дисциплін із реальним педагогічним процесом, використання їх у розв'язанні конкретних навчальних, розвивальних і виховних завдань;

– розвивати вміння аналізувати уроки української мови та літератури;

– формувати в студентів психологічну готовність до роботи в ЗЗСО;

– поглибити теоретичні знання з фахових дисциплін і на основі індивідуальних знань вивчення передового педагогічного досвіду вчителів формувати вміння проводити науково-дослідницьку роботу;

– розвивати вміння здійснювати виховну роботу з української мови і літератури;

– виховувати інтерес до професії вчителя;

– виробити творчий підхід до педагогічної діяльності.

Педагогічна практика базується на знаннях, уміннях та навичках, засвоєних під час вивчення дисциплін циклу загальної та професійної підготовки: «Сучасна українська літературна мова в т. ч. Українська діалектологія», «Історія української мови (в т. ч. Старослов'янська мова, Історична граматики української мови, Історія української літературної мови)», «Стилістика української мови», «Історія української та зарубіжної літератури (в т. ч. Фольклор)», «Теоретичні проблеми літературознавства», «Педагогіка (загальна та історія педагогіки)», «Психологія (загальна та вікова)», «Академічна доброчесність», «Методика навчання української мови та літератури».

Права студентів-практикантів.

1. Самостійно з дозволу керівництва закладу освіти добирати місця для проходження педагогічної практики, зокрема, з наступним працевлаштуванням.

2. Отримувати необхідні консультації з організаційних і методичних питань від керівника практики від закладу вищої освіти.

Обов'язки студентів-практикантів.

1. Своєчасно прибути до ЗЗСО (бази практики).

2. Ознайомитися з умовами проведення уроків, обладнанням кабінету навчально-наочними посібниками й приладами ТЗН, спостерігати за використанням ІКТ на уроках української мови і літератури, вивчати специфіку організації навчально-виховного процесу, позакласної роботи в школі зі спеціальності.

3. Вивчати методи і прийоми практичної роботи вчителя-словесника.

4. Спостерігати за проведенням уроків української мови і літератури різних типів, готувати аналітичні матеріали про них.

5. У повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики.

6. Дотримуватися правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії.

7. Відповідати за виконану роботу. Після проходження практики подати звітну документацію керівнику практики від закладу вищої освіти.

8. Узяти участь у підсумковій конференції та своєчасно скласти залік із практики.

Обов'язки керівника практики.

1. Забезпечити належний рівень викладання фахових дисциплін та науково-теоретичний рівень підготовки практикантів до навчально-виховної роботи з предмета.

2. Організувати та провести настановчу й підсумкову конференції з практики, організувати відвідування навчально-виховних занять практикантів.

3. Забезпечити студентів необхідною літературою зі спеціальності, організувати виставки матеріалів до педагогічної практики.

4. Проводити консультації з актуальних питань сучасної науки, з підготовки та проведення студентами заходів з учнями з предмета спеціальності.

5. Аналізувати хід і підсумки педагогічної практики на засіданнях кафедри та вживати заходи щодо її вдосконалення.

ПРОГРАМНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ

I. Інтегральна:

Здатність розв'язувати складні завдання й проблеми професійної, навчально-виховної, методичної, науково-дослідницької діяльності в галузі освіти, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань із теорії та історії української мови й літератури, англійської мови та методики їх викладання, готовність до упровадження освітніх інновацій.

II. Загальні:

ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК-3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК-4. Здатність спілкуватися іноземною (англійською) мовою.

ЗК-5. Здатність до виконання навчально- й науково-дослідницьких завдань; володіння науково-дослідними методами відповідно до фахового спрямування.

ЗК-6. Здатність організовувати здоровий спосіб життя.

ЗК-7. Здатність проявляти повагу до української національної культури; з'ясовувати проблеми сучасної мовної політики та інформаційної політики.

ЗК-8. Здатність бути відповідальним, ініціативним; працювати в команді, розподіляти функції у виконанні спільної діяльності.

ЗК-9. Здатність розробляти й застосовувати інформаційно-комунікаційні технології у професійній та науковій діяльності.

III. Фахові:

ФК 1. Здатність усвідомити й критично осмислити періодизацію історії України, узагальнювати досвід національного державотворення; висвітлювати специфіку розвитку української матеріальної та духовної культури у взаємозв'язку з провідними тенденціями світової.

ФК 2. Здатність оперувати знаннями, що репрезентують зміст філософії як науки; аналізувати основні досягнення філософської думки.

ФК 3. Здатність до засвоєння структури філологічної науки, поділу знань на мовознавчу та літературознавчу складову, усвідомлення специфіки кожної;

аналізувати закономірності розвитку й функціюванні мови в її багатоаспектних зв'язках із людиною, суспільством, історією, культурою; здатність здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз текстів різних стилів і жанрів.

ФК 4. Здатність вільно володіти нормами сучасної української літературної мови; застосовувати на практиці в різних комунікативних ситуаціях набуті теоретичні знання писемного й усного професійного мовлення з урахуванням змістового наповнення, соціально демографічних особливостей співрозмовника, специфіки ситуації спілкування та контексту; складати різні види загальних і професійних документів.

ФК 5. Знання комплексу лінгвістичних знань про мову як систему, що охоплює фонетику, лексику, морфологію, синтаксис, стилістику тексту і культуру мовлення та постійно розвивається, уміння оперувати лінгвістичними знаннями у професійній та науково-дослідницькій діяльності.

ФК 6. Здатність оволодівати сучасними знаннями про шляхи розвитку й становлення української літературної мови та особливості діалектної мови як її генетичного джерела; розпізнавати наріччя і говори української мови, визначати межі їх поширення на лінгвістичній карті; збирати, систематизувати та аналізувати діалектологічний матеріал, виділяти основні риси рідної говірки.

ФК 7. Здатність аналізувати закономірності розвитку й функціонування мови в її багатоаспектних зв'язках із людиною, суспільством, історією, культурою з урахуванням методів дослідження та опису мови.

ФК 8. Здатність розуміти місце літературознавства в системі сучасної гуманітарної освіти, знання основ літературознавства для аналізу літературних явищ і процесів в українській та світовій літературах, а також володіння навичками самостійного аналізу своєрідностей художніх епох, напрямів, течій, видів і жанрів літератури, індивідуальних стилів письменників у теоретичному й практичному, синхронічному й діахронічному аспектах, основних видів естетичної комунікації з формулюванням аргументованих висновків.

ФК 9. Здатність здійснювати риторичний аналіз текстів, продукувати різні типи промов із актуальної теми і для різних ситуацій та вести розгорнутий монолог (лекцію), конструктивну бесіду з фахової й загальнокультурної проблематики, формуючи власний ораторський стиль на засадах гуманістичного риторичного ідеалу.

ФК 10. Здатність орієнтуватися в українському літературному процесі на тлі світового (від давнини до сучасності), уміння використовувати здобутки українського письменства для формування національної свідомості, культурного світогляду учнів та студентів, їхньої моралі, ціннісних орієнтацій у сучасному суспільстві.

ФК 11. Здатність до осягнення студентами проблем періодизації історії української мови, історичної перспективи розвитку звукової та граматичної систем української мови в її зв'язку з іншими слов'янськими та індоєвропейськими мовами, володіння навичками аналізу мовних явищ усіх рівнів у давніх текстах.

ФК 12. Здатність з'ясовувати предмет та основні поняття стилістики сучасної української мови; характеризувати процес формування, становлення й розвитку функціональних стилів; визначати стилістичні ознаки мовних одиниць у текстах різних стилів.

ФК 13. Здатність здійснювати іншомовну комунікативну діяльність в тому числі в професійній сфері, виходячи із цілей спілкування й конкретної ситуації; уміння вести бесіду, робити повідомлення, представити чіткі та детальні висловлювання з широкого кола питань у професійній галузі.

ФК 14. Здатність до оволодіння знаннями теоретичних основ педагогічного процесу; сучасного освітнього простору; основних дидактичних систем; методів, засобів та форм організації навчання.

ФК 15. Здатність до професійного самовдосконалення, постійного поповнення своїх знань, розвитку своїх розумових здібностей, користування своїми інтелектуальними й творчими можливостями та професійними навичками.

ФК 16. Здатність аналізувати дослідження вітчизняних та західних науковців про природу психічного та особистості як носія цього психічного; формувати уявлення про психологічні закономірності, етапи, умови і критерії успішного протікання процесів засвоєння особистістю знань моральних норм та принципів; готовність до міжособистісної комунікації шляхом участі у бесідах та дискусіях з актуальних проблем навчання та виховання.

ФК 17. Здатність до оволодіння теоретичними знаннями про фізіологічні системи організму людини і законами, що регулюють їхню діяльність; здатність до аналітичного мислення, формування навичок наукового аналізу та узагальнення явищ і фактів, що спостерігаються.

ФК 18. Здатність усвідомлювати теоретико-методологічні засади методики навчання української мови та літератури; застосовувати знання методичних основ мовно-літературної освіти, зокрема здатність до теоретичного й навчального моделювання уроків з метою формування в учнів предметних компетентностей.

ФК 19. Здатність до оволодіння основами професійно-методичних умінь вчителя іноземної мови; планувати й реалізовувати різні форми організації навчально-виховного процесу з іноземної мови в основній школі.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

ПРН 1. Знати історію та культуру України, уміти дискутувати про історичне минуле і сучасність в політичному та культурному контексті, критично осмислювати проблеми у сфері історії.

ПРН 2. Знати основи філософії, що сприяють формуванню світогляду й соціалізації особистості в суспільстві.

ПРН 3. Знати й розуміти предметну галузь професійної діяльності.

ПРН 4. Володіти українською мовою на належному рівні й вміти реагувати мовними засобами на соціокультурні запити.

ПРН 5. Оперувати базовими категоріями й поняттями мовознавства, літературознавства, методики навчання української мови і літератури та використовувати їх у процесі проєктування й організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.

ПРН 6. Визначати, до якого з говорів української мови належить певний текст за фонетичними, лексичними та граматичними особливостями; на слух визначати, носієм якого з говорів української мови є мовець, проаналізувавши його мовлення.

ПРН 7. Класифікувати й аналізувати підґрунтя й історичні віхи фундаментальних дисциплін (теоретичні проблеми мовознавства та літературознавства, історії української мови, української літератури) як теоретичного базису дослідницької й прикладної діяльності в галузі мовознавства і літературознавства.

ПРН 8. Знати провідні тенденції розвитку літературного процесу в Україні, визначати специфіку його перебігу в загальносвітовому культурному контексті; з'ясовувати зміст естетичних теорій, напрямів, течій, стилів, жанрів української та зарубіжної літератури; використовувати художню спадщину України для формування духовного світогляду людини та національної культури загалом.

ПРН 9. Засвоїти знання, що складають зміст риторики як науки, усвідомити й запам'ятати систему понять, оволодіти риторичною термінологією; продукувати тексти різних промов із потрібної теми та для різних ситуацій.

ПРН 10. Розв'язувати проблемні питання літературознавчої науки, що стосуються аналізу / інтерпретації художнього тексту (української та зарубіжної літератури й усної народної творчості), тлумачення літературного процесу, виникнення літературних шкіл і напрямів, взаємодії автора, художнього твору й читача, понять літературної рецепції та герменевтики.

ПРН 11. Упроваджувати сучасні технології навчання, ураховуючи інноваційні підходи, закономірності, методи, прийоми та засоби навчання, інтегруючи нові інформаційно-комунікаційні технології в процес навчання.

ПРН 12. Поглибити, закріпити, систематизувати й узагальнити знання зі стилістики сучасної української мови; зв'язно, логічно, точно, доречно й виразно викладати свої думки, користуючись багатством і різноманітністю мовних засобів відповідно до функціональних стилів сучасної української мови.

ПРН 13. Сформувати комунікативну компетентність із української мови, здатність вдосконалювати та підвищувати її рівень.

ПРН 14. Здійснювати професійну діяльність на основі оновлення та інтеграції знань; розуміти сутність та специфіку процесу навчання і його складових (зміст, методи і форми навчання, контроль та самоконтроль, умови ефективної організації навчального процесу).

ПРН 15. Сформувати уявлення про спеціальність і кваліфікацію філолога, особливості організації освітнього процесу за рівнями вищої освіти у контексті модернізації української вищої школи.

ПРН 16. Демонструвати розуміння професійних завдань у сфері психології, оцінювати непередбачувані проблеми у професійній діяльності й обдумувати вибір шляхів їх вирішення.

ПРН 17. Пояснювати психологічні та психофізіологічні процеси відповідно до законів соціальних та природничих наук; вживати ефективних заходів зі створення безпечного і здоров'язбережувального освітнього середовища.

ПРН 18. Володіти сучасними методиками викладання фахових навчальних дисциплін. Організовувати освітній процес із української мови і літератури з використанням методик дистанційного навчання.

ПРН 19. Володіти англійською мовою (на рівні B2), зокрема мовленнєвою діяльністю в основних її видах (говорінні, аудіюванні, читанні та письмі); використовувати різні форми і види комунікації в освітній діяльності.

ПРН 20. Дотримуватися принципів академічної доброчесності; здійснювати пошук, оцінювання, інтерпретацію та синтез наукової інформації, отриманої з різних джерел; оформлення покликань.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

Інформатизація та інтеграція сучасного суспільства зумовлюють необхідність підготовки практично зорієнтованих фахівців, що спричинює зміни не лише відповідного змістового наповнення предмета, а й передбачає урізноманітнення навчальних технологій підготовки майбутніх словесників із високим рівнем мовно-літературної ерудиції, сформованими вміннями внутрішньо поєднувати в собі психічний, соціальний, культурний, етичний, естетичний та інші складники. Сформувати в студентів педагогічні уміння та навички означає навчити:

а) визначати:

- тип уроків, їхню організаційну структуру залежно від мети, змісту, вікових особливостей учнів та конкретних умов проведення уроків;
- організаційні форми, методи й засоби проведення уроків відповідно до специфічних підходів, закономірностей, принципів, методів і прийомів

навчання, враховуючи вікові, психологічні особливості учнів й конкретні умови навчання;

- сформовані мовно-літературні компетентності на уроках з української мови/літератури та під час проведення позакласних виховних заходів, а також організаційні форми й методи їх проведення;
- б) добирати, а в разі необхідності виготовляти роздавальний матеріал, наочність до уроків відповідно до їхньої пізнавальної мети;
- в) своєчасно й уміло застосовувати інформаційно-комунікаційні технології у процесі проведення уроків та під час позакласної роботи;
- г) стимулювати інтерес та активність учнів до засвоєння знань, розвивати їхню увагу, мислення, мовлення, увагу, уяву;
- г) здійснювати психолого-педагогічний аналіз уроків та позакласних заходів зі спеціальності, проведених студентами конкретної групи;
- д) самостійно вивчати передовий педагогічний досвід учителів, підбивати висновки, які розкривали б особливості професії вчителя, узагальнювати й використовувати його у власній навчальній роботі в ЗВО (написання рефератів, доповідей, курсових та дипломних робіт).

Педагогічна практика на III курсі є навчальною й має на меті ознайомлення студентів із творчою лабораторією вчителя української мови та літератури, формами роботи позакласної, позашкільної виховної роботи; обов'язками класного керівника, специфікою його роботи з учнями з урахуванням їх індивідуальних, психологічних, вікових особливостей; відвідування класних годин, позакласних заходів, занять гуртка, секції, підготовку до виступу перед учнями шляхом проведення спостереження за освітнім і виховним процесом, аналізом мовно-літературних основ навчання; бесідою з учнями й учителями, анкетування їх тощо. При цьому формується початковий щабель оволодіння майбутнім фахом, те, що повинен знати майбутній спеціаліст на нижчому етапі, щоб усвідомити на вищому.

Ефективність підготовки студентів-філологів до навчально-виховних впливів на уроках мови й літератури зумовлює оптимальне поєднання стійких способів організації навчального процесу у ЗВО (лекцій, семінарів, практичних, лабораторних й індивідуальних занять, самостійної науково-дослідницької роботи, системи практик) і сучасних їх модифікацій; методів і прийомів, що ґрунтуються на засадах індивідуалізації, диференціації, проблемності та інтерактивності освітнього процесу та відповідних засобів. У цій справі зростає роль наукових лабораторій, проблемних гуртків, а також спецкурсів і спецсемінарів із мовно-літературних, психолого-педагогічних і методичних предметів, спрямованих на вияв їх інтегративного потенціалу.

У процесі підготовки до уроку української мови необхідно враховувати його основні етапи, підходи до змісту, типи уроків та їхню структуру.

Структура уроку – чіткий план, що учитель добре й завчасно продумав, і який характеризують його складові елементи (з яких частин складається); послідовність (порядок розміщення частин), зв'язність (логічно пов'язані частини); сукупність різних варіантів взаємодії між елементами уроку, що виникає в процесі навчання й забезпечує його цілеспрямовану дієвість; чіткий послідовний, продуманий, спроектований і складений учителем план проведення навчального заняття, спрямований на досягнення мети уроку, цільових завдань у процесі навчально-комунікативної суб'єкт-суб'єктної співпраці на уроці; структура уроку повинна відображати не стільки зовнішні прояви діяльності вчителя й учнів, скільки сутність процесів, із якими пов'язана методична творчість учителя й активна навчально-пізнавальна діяльність учнів. Урок

повинен відображати логіку засвоєння його змісту та керівництво вчителем цією роботою, досягнення мети через систему дидактичних завдань.

Методичні рекомендації до аналізу уроків з української мови

Схема аналізу уроку з української мови

Аналіз уроку з української мови,
проведеного студенткою (вчителем) _____
у _____ класі ЗЗСО _____

Дата проведення:

Тема уроку:

Мета уроку:

Схема спостереження уроку:

Хід уроку (зміст)	Позитивне в діяльності вчителя /учнів	Негативне в діяльності вчителя /учнів	Примітки

Під час заповнення таблиці слід звернути увагу на:

1. Організація класу й повідомлення завдань уроку, підготовка класу до уроку.

2. Чи відповідав перебіг уроку структурі? Визначте етапи уроку, скільки часу відведено на кожен із них, тобто, чи витримано пропорції в структуруванні.

3. Відзначте, чи адекватні навчальній і розвивальній меті дібрані методи і прийоми навчання.

4. Чи вдало підібрана система вправ, чи логічною була послідовність їх, чи сприяли вони досягненню мети уроку; чи враховували індивідуальний та диференційований підходи до навчання української мови? Чи дотримано принципу наступності та перспективності?

5. Чи правильно сформульовано домашнє завдання? Чи проведено інструктаж до його виконання?

6. Проаналізуйте мовлення вчителя й учнів. Чи виправляв мовні огріхи учитель?

7. Схарактеризуйте культура запису матеріалу на дошці; дотримання вимог до оформлення презентації.

8. Схарактеризуйте ступінь активності учнів, ставлення до вчителя й один до одного, інтерес до предмета.

Висновок. Дайте оцінку уроку. Внесіть пропозиції до його покращення.

Методичні рекомендації до аналізу уроків з української літератури

Сучасний урок літератури своєю структурою й методикою активно впливає на засвоєння літературного матеріалу, розвиток психологічних процесів і властивостей особистості учнів, тобто на якість їхніх навчальних досягнень. На сучасному етапі, за визначенням М. Поташника, суттєвим недоліком уроку є його *шаблонна структура* (комбінований урок з постійними структурними елементами за схемою: оргмомент, перевірка домашнього завдання, опитування, пояснення нового матеріалу, його закріплення, нове домашнє завдання). Подоланню цього негативного явища сприятиме усвідомлення методичного ланцюжка: мета уроку – тип – структура – розподіл часу на різних етапах уроку.

Типологія уроків літератури – класифікація уроків, яка враховує найістотніші структурні й функційні особливості літератури як мистецтва слова, виокремлює,

порівнює й узагальнює дидактичні ознаки уроку загалом. Типологія уроків літератури залежить від ряду факторів: цільової орієнтації літературної освіти в базовій школі, профільного напрямку старшої школи, особливостей та умов сприймання літературного матеріалу, специфіки художнього твору, літературного розвитку школярів тощо. Розрізняють різні класифікації уроків літератури.

Нині є поширеною, хоча й науково не розробленою така класифікація уроків літератури: *традиційні* (зі сталою поетапною структурою) й *нестандартні* (оригінальні ситуативні розробки). Наприклад, урок-творчий звіт, бінарний (поєднання двох близьких тем з двох шкільних предметів), інтегрований (уведення в контекст загальної середньої освіти певної теми з літератури), літературознавчо-психологічне, філософське, соціологічне, історичне дослідження; концерт; історико-літературна композиція; музично-літературна композиція; рольова гра «Театр», «Суд», «Літературна кав'ярня», «Літературний салон»; урок застосування оригінального типу літературознавчого аналізу – структуральний, міфологічний, біографічний, феміністичний, компаративний тощо; характерні для вищої школи (у спрощеній формі) – семінари (проблемний семінар), колоквиуми, наукові конференції, дискусії з літературознавчих питань (за Г. Токмань).

Водночас у методичній літературі узаконений термін *комбінований урок*. Посилаючись на думки Є. Пасічника, типи й різновиди уроків можуть переплітатися між собою: на одному й тому ж уроці часто розв'язуються різні дидактичні завдання.

На думку вчених, сучасний урок повинен будуватися з урахуванням таких завдань:

- зміст уроку повинен відповідати його меті;
- на кожному етапі уроку повинен діяти свій комплекс змісту, методів і форм, відповідний дидактичній меті цього етапу;
- реалізація єдності класних, групових та індивідуальних форм навчання, спрямована на якнайповніше задоволення навчально-виховних потреб;
- оптимальний темп та якісне мовне оформлення уроку;
- регламентувати кількість і складність домашніх завдань, їхню відповідність педагогічним умовам;
- оптимальність досягнення дидактичної мети.

Структура уроку залежить не лише від типу, а й від дидактичних завдань та засобів їх виконання, логіки пізнання, системи роботи вчителя, рівня літературного розвитку учнів.

Важко знайти класифікацію уроків літератури, яка б урахувала всі його аспекти змісту й форми. За змістом виокремлено уроки *вивчення біографії письменника, аналізу твору, позакласного читання* тощо. Якщо ж орієнтуються на методи і форми, вказують на уроки: *лекції, розповіді, екскурсії* тощо. Однак певні вузлові елементи, постійні для окремих типів уроків є.

1. *Засвоєння нових знань:*

- а) мотивація навчання;
- б) актуалізація знань;
- в) проблемний виклад матеріалу.

2. *Підсумки уроку.*

3. *Домашнє завдання з інструктажем.*

Або *комбінований урок:*

1. *Перевірка і засвоєння вивченого:*

- а) актуалізація знань;
- б) мотивація навчання.

2. *Засвоєння нових знань:*

- а) мотивація навчання;
- б) актуалізація знань;
- в) проблемний виклад матеріалу.

3. *Підсумки уроку.*

4. *Домашнє завдання з інструктажем.*

Структура уроку.

1. Урок *засвоєння нових знань* (у центрі – пізнавальна діяльність учнів, спрямована на розкриття об'єктивних зв'язків і відношень явища, що вивчається)

- 1) актуалізація чуттєвого досвіду й опорних знань учнів;
- 2) мотивація навчальної діяльності учнів;
- 3) повідомлення теми, мети й завдань уроку;
- 4) сприймання й первинне усвідомлення учнями нового матеріалу;
- 5) осмислення об'єктивних зв'язків і відношень в матеріалі, що вивчається, та розкриття внутрішньої суті явищ;

б) узагальнення й систематизація знань;

7) підсумки уроку;

8) повідомлення домашнього завдання.

2. Урок *засвоєння навичок і вмінь.*

- 1) актуалізація опорних знань й практичного досвіду учнів (попередні вправи);
- 2) мотивація навчальної діяльності учнів;
- 3) повідомлення теми, мети й завдань уроку;
- 4) вивчення нового матеріалу (ввідні вправи);
- 5) первинне застосування набутих знань (пробні вправи);
- б) застосування учнями знань і дій в стандартних умовах з метою засвоєння навичок (тренувальні вправи);

7) творчий перенос знань і навичок у нові або змінені умови з метою формування вмінь (творчі вправи);

8) підсумки уроку;

9) повідомлення домашнього завдання.

3. Урок *застосування знань, умінь і навичок.*

- 1) актуалізація опорних знань і дій;
- 2) засвоєння нових знань;
- 3) формування елементарних навичок на основі застосування їх у стандартних умовах;

4) формування диференційованих узагальнених умінь;

5) творче застосування узагальнених знань, навичок і вмінь в умовах, що постійно змінюються, або в ситуаціях, наближених до життєвих.

4. Урок *узагальнення й систематизації знань.*

- 1) мотивація навчальної діяльності учнів;
- 2) повідомлення теми, мети й завдань уроку;
- 3) узагальнення окремих фактів, подій, явищ;
- 4) повторення й узагальнення понять та засвоєння відповідної їм системи знань;

5) повторення й систематизація основних теоретичних положень і провідних ідей науки;

б) підсумки уроку;

7) повідомлення домашнього завдання.

5. Урок *контролю й корекції знань, умінь і навичок.*

- 1) мотивація навчальної діяльності та повідомлення теми, мети, завдань уроку:
- а) показ необхідності широкого й вільного використання в життєвих ситуаціях набутих в школі знань, навичок і вмінь; б) повідомлення про характер завдань на

уроці, послідовності і способах їх виконання, оформлення результатів самостійної роботи;

2) перевірка знання учнями *фактичного матеріалу* й умінь розкривати елементарні *зовнішні зв'язки* в предметах і явищах: а) усна фронтальна бесіда; б) усне індивідуальне опитування;

3) перевірка знання учнями *основних понять* (законів) і вмінь самостійно пояснювати їх суть, наводити переконливі аргументи до своїх суджень та приклади: а) письмова робота (протягом 8-10 хв.); б) індивідуальне опитування;

4) перевірка глибини осмислення учнями знань і ступеня їх узагальнення: а) письмове опитування; б) самостійне складання узагальнюючих таблиць;

5) *застосування* учнями знань в *стандартних* умовах: а) письмове розв'язання задач; б) виконання самостійних практичних завдань;

б) *застосування* учнями знань у *змінених* (нестандартних) умовах: а) виконання комплексних творчих робіт; б) виконання комплексних практичних робіт;

7) *збирання*, перевірка, аналіз і оцінка виконаних завдань;

8) підсумки уроку й повідомлення домашнього завдання.

6. *Комбінований урок.*

Має дві й більше приблизно однакові цілі. Необхідно чітко встановити, які типи уроків і їхні структурні елементи комбінуються. Причому *одні етапи можуть випадати, інші – об'єднуватися, але сама ідея й закономірності процесу, притаманні уроку того чи того типу, залишається незмінними.*

Схема аналізу уроку української літератури

1. Мотивація навчання, зачин уроку.
2. Виділення головного у виучуваному, зв'язок його з набутими знаннями.
3. Використання здобутих знань у нових навчальних ситуаціях.
4. Поєднання репродуктивної й творчої (проблемно-пошукової) діяльності учнів.
5. Реалізація основних принципів навчання (науковості й доступності, абстрактності й наочності, діалогізму, єдності навчання і виховання та ін.).
6. Наявність міжпредметних зв'язків, висвітлення наскрізних ліній вивчення літератури.
7. Ознаки певної технології навчання та її ефективність. Інновації.
8. Рівень раціоналізації розумової роботи учнів (НОП).
9. Індивідуальний підхід, диференційоване навчання. Групові форми роботи.
10. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів.
11. Повнота формату домашнього завдання (постановка, пояснення умов виконання, раціональний обсяг тощо).
12. Партнерська взаємодія вчителя й учнів.
13. Виховний фактор учителя.
14. Гігієна уроку. Здоров'язберігаючі технології.
15. Відповідність мети і типу та структури уроку.
16. Оптимальність структури змісту виучуваних знань, відповідність форм і методів його вивчення.
17. Розкриття особистісного (для учнів) сенсу вивчення конкретного літературного матеріалу.
18. Практична спрямованість набутих знань і вмінь, зв'язок їх із життєвим досвідом учнів.
19. Формування предметних компетентностей школярів.
20. Висновки та пропозиції.

Підсумки навчальної практики є предметом розгляду на засіданнях кафедри: керівники практики звітують про результати проходження студентами практики,

обговорюються претензії та побажання студентів, висловлюються пропозиції щодо поліпшення організації практики, урізноманітнення засобів її проведення, використання сучасних методик, передового досвіду, співробітництва з базами практики.

ФОРМИ Й МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Контроль діяльності студентів під час практики здійснюється у двох формах: поточний контроль (відвідування студентів на базах практики) і підсумковий контроль (підсумкова конференція та звіт). Керівники практики проводять постійний контроль за відвідуванням студентами бази практики, дотримання ними режиму роботи, а також проходження практики відповідно до встановленого графіку, що фіксується студентами в щоденниках з практики.

Критерії оцінювання

«Відмінно» - студент здатний самостійно, грамотно й на високому науковому та організаційно-методичному рівнях змоделювати структури та конспекти уроків, виховних заходів, чітко та обґрунтовано висувати, ефективно вирішувати навчально-виховні завдання, раціонально використовувати різноманітні методи навчання та методичні прийоми активізації учнів, поєднувати колективні, індивідуальні та групові форми занять для досягнення поставленої освітньо-виховної мети занять і виховного заходу із врахуванням вікових особливостей та індивідуальних відмінностей, особистісно-зорієнтованого підходу до навчання; студент-практикант виявив знання психолого-педагогічної теорії, творчий підхід і самостійність у доборі навчального та дидактичного матеріалу в процесі моделювання й аналізу занять.

«Добре» - студент самостійно, грамотно, на належному науковому та організаційно-методичному рівнях змоделював структури та конспекти залікових уроків, чітко та обґрунтовано висував, ефективно вирішував навчально-виховні завдання, проте недостатньо ефективно використовував окремі методичні прийоми активізації учнів; виявив знання психолого-педагогічної теорії, творчий підхід і самостійність у доборі навчального та дидактичного матеріалу, але припускався незначних помилок у моделюванні занять.

«Задовільно» - звітна документація студента свідчить про загальне розуміння основних питань програми практики, проте зазначаються значні недоліки в теоретичних знаннях; недостатньо сформовані основні вміння та навички, необхідні вчителів-словесників для здійснення навчальної та виховної роботи, слабо аргументовані висновки й узагальнення; відгуки керівників про проходження навчальної практики загалом позитивні за наявності суттєвих зауважень, наявні значні недоліки в оформленні документації про проходження практики.

«Незадовільно» - студент не володіє теоретичними знаннями, допустив ряд помилок у викладі матеріалу, аналізі художнього твору, образів-персонажів; не виконав завдання практики; відгуки керівників про проходження практики негативні; документація про проходження практики не оформлена відповідно до вимог.

ВИМОГИ ДО ЗВІТУ

1. Звіт студента про результати проходження навчальної педагогічної практики, в якому у довільному вигляді описується особисто виконана робота за термін педагогічної практики.

2. Щоденник практики.

3.4 конспекти розроблених уроків різних типів, підписані вчителем і викладачем-керівником практики з фаху.

4. Загальнопедагогічний аналіз двох відкритих уроків (української мови та літератури), відвіданого в учителя-предметника.

5. Конспект сценарію двох змодельованих виховних заходів мовно-літературної тематики, до яких додається план виховної роботи класу.

6. Наочність, дидактичний матеріал, виготовлені до залікових уроків та позакласного заходу.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. УКРАЇНСЬКА МОВА

Базова

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.
2. Державна програма «Вчитель». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/379-2002-%D0%BF>.
3. Державний стандарт вищої освіти. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/379-2002-%D0%BF>.
4. Дороз В. Д. Методика викладання української мови у вищій школі: навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 176 с.
5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.
6. Закон України «Про вищу освіту» URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
7. Закон України «Про освіту» URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
8. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназіях: навч. посіб. для студ. вищих закладів освіти. К.: Ленвіт, 2000. 272 с.
9. Кучерук О. Методологічні засади особистісно орієнтованої лінгводидактики. *Українська мова і література в школі*. 013. № 6. С. 20-24.
10. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / Кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. К.: Ленвіт, 2004. 400 с.
11. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
12. Рускуліс Л. Бібліографічний гід: методичний каталог із лінгводидактики: метод. посіб. Миколаїв: Іліон, 2020. 147 с.
13. Рускуліс Л. Методика навчання української мови у схемах, таблицях, коментарях: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. 112 с.
14. Рускуліс Л. Методика навчання української мови у схемах, таблицях, рисунках та коментарях: навч. посіб. Миколаїв – Одеса: Видавництво ТОВ Лерадрук, 2022. 202с.
15. Словник-довідник з української лінгводидакти: навч. посіб. / кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. К.: Ленвіт, 2015. 320 с.

Допоміжна

1. Бакум З. П. Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії: монографія. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2008. 338 с.
2. Біляєв О., Скуратівський Л., Шелехова Г. Концепція навчання державної мови в школах України. *Дивослово*. 1996. № 1. С. 16-21.
3. Біляєв О.М. Сучасний урок української мови. К.: Рад. шк., 1981. 176 с.
4. Горошкіна О. М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю: монографія. Луганськ:

- Альма-матер, 2004. 362 с.
5. Дороз В. Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 386 с.
 6. Дубравська Д. М. Основи психології: навч. посібник. Львів: Світ, 2001. 280 с.
 7. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.
 8. Захлюпана Н. М., Кочан І. М. Словник-довідник з методики викладання української мови. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. 250 с.
 9. Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в середній школі: монографія. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2014. 410 с.
 10. Кучеренко І. А., Мамчур Л. І. Українська мова: шляхи розвитку професійної мовнокомунікативної компетентності: навч. посіб. для студ. Умань: Софія, 2010. 139 с.
 11. Мамчур Л. І. Перспективність і наступність у формуванні комунікативної компетентності учнів основної школи: монографія. Умань: Видавець «Сочінський», 2012. 449 с.
 12. Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі: навчальний посібник для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр». К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 607 с.
 13. Нікітіна А. В. Українська лінгвометодика для магістрантів: навчально-методичний посібник. Старобільськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2015. 375 с.
 14. Омельчук С. Навчання морфології української мови на засадах дослідницького підходу: теорія і практика: монографія. К.: Генеза, 2014. 368 с.
 15. Остапенко Н. Технологія сучасного уроку української мови: навч. посібник / Н. М. Остапенко, Т. В. Симоненко, В. М. Руденко. КЦ «Академія», 2001. 248 с.
 16. Пентиліук М., Горошкіна О., Нікітіна А. Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови. *Українська мова і література в школі*. 2006. № 1. С. 15–20.
 17. Пентиліук М., Горошкіна О., Нікітіна А. Концепція когнітивної методики навчання української мови. *Дивослово*. 2004. № 8. С. 5–9.
 18. Семенов О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія. Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005. 404 с.
 19. Симоненко Т. В. Теорія і практика формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів: монографія. Черкаси, 2006. 371 с.

2. УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.
2. Державна програма «Вчитель». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/379-2002-%D0%BF>.
3. Державний стандарт вищої освіти. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/379-2002-%D0%BF>.
4. Закон України «Про вищу освіту» URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
5. Закон України «Про освіту» URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

7. Бондаренко Ю. І. Загальна модель шкільного навчання української літератури: монографія. Ніжин: НДУ імені М. В. Гоголя, 2017. 398 с.
8. Градовський А. В. Компаративний аналіз у системі шкільного курсу літератури: методологія та методика: монографія. Черкаси: Брама, 2003. 292 с.
9. Жила С. О. Теорія і практика вивчення української літератури у взаємозв'язках із різними видами мистецтв у старших класах загальноосвітньої школи: монографія. Чернігів: Деснянська правда, 2004. 360 с.
10. Концепція профільного навчання в старшій школі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1456729-13>.
11. Мхитарян О. Підвищення навчальних досягнень учнів з української літератури: монографія. Миколаїв: Іліон, 2014. 232 с.
12. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посіб. / за ред. Н. Й. Волошиної. Київ: Ленвіт, 2002. 344 с.
13. Нежива Л. Л. Теорія і практика вивчення літературних напрямів українського письменства в школі: монографія. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. 356 с.
14. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навч. посіб. для студ. вищих закладів освіти. Київ: Ленвіт, 2000. 384 с.
15. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах: навч. посіб. для студентів-філологів. Київ : Ленвіт, 2011. 291 с.
16. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі: підруч. Київ: Академія, 2012. 312 с.
17. Уліщенко В. В. Теорія і практика інтерсуб'єктного навчання української літератури в школі: монографія. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 398 с.
18. Шуляр В. І. Сучасний урок української літератури: монографія. Миколаїв: Іліон, 2014. 553 с.
19. Яценко Т. О. Тенденції розвитку методики навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): монографія. Київ: Педагогічна думка, 2016. 360 с.

Допоміжна

1. Башманівська Л. А., Білоус Н. М. Практикум з методики викладання української літератури: навч.-метод. посіб. Київ: Слово. 2013. 144 с.
2. Бондаренко Ю.І. Загальна модель шкільного навчання української літератури: монографія. Ніжин: НДУ імені М. Гоголя, 2017. 398 с.
3. Бондаренко Ю. І. Теорія і практика навчання української літератури на філософсько-історичних засадах у старших класах загальноосвітньої школи: монографія. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. 351 с.
4. Клочек Г. Сучасна шкільна мовно-літературна освіта, спроба системного аналізу. *Дивослово*. 2002. № 4. С. 26–32.
5. Ковбасенко Ю. І. Від програм «змісту» до програм «змісту і результату» (Про теоретико-методологічні засади вивчення зарубіжної літератури у 12-річній школі). *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2005. № 7. С. 8–13.
6. Куцевол О. М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури: монографія. Вінниця: Глобус-Прес, 2006. 348 с.

7. Марко В. Основи аналізу літературного твору: навч.-метод. посіб. для студ. і вчителів. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В.Винниченка, 2003. 32 с.
8. Микитюк В. Практикум з методики викладання української літератури: навч. посіб. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. 186 с.
9. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / за заг. ред. О. І. Пометун. Київ: Вид-во А.С.К., 2004. 192 с.
10. Пультер С., Лісовський А. Методика викладання української літератури. Курс лекцій. Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. 164 с.
11. Семенов О. М. Мовно-літературна освіта в Україні: погляд крізь роки: навч. посіб. К.: Фенікс, 2008. 240 с.
12. Ситченко А. Л. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу: монографія. Київ: Ленвіт, 2004. 304 с.
13. Ситченко А. Л., Огренич Н. М. Аналіз епічного твору в 5-у класі: посіб. для вчителів. К.: Ленвіт, 2007. 96 с.
14. Ситченко А. Л., Шуляр В. І., Гладишев В. В. Методика викладання літератури: Термінологічний словник / За ред. проф. А. Л. Ситченка. К.: Ін Юре, 2008. 132 с.